

Отримана 25.05.2024

Прорецензована: 30.05.2024

Прийнята до друку: 10.06.2024

Електронна адреса: iryna.panchuk@rshu.edu.ua

DOI: 10.25264/2312-7112-2024-26-54-60

Опанасюк Е., Панчук І. Динаміка релігійної ідентичності в Україні за останнє десятиліття. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. № 26. С. 54–60.

УДК: 130.2:2(477)

Едуард Опанасюк, Ірина Панчук

ДИНАМІКА РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ

В умовах російсько-української війни збереження національно-культурної ідентичності є найважливішим завданням для Української держави. Важливим елементом національної ідентичності та інструментом для мобілізації населення є релігійна ідентичність. Аналіз змін релігійної ідентичності допомагає розкрити та проаналізувати соціокультурні трансформації в суспільстві, а також їх вплив на сприйняття та поведінку людей. Вивчення релігійної ідентичності розкриває її роль у виникненні конфліктів та можливості сприяти толерантності та міжрелігійному діалогу. Дослідженню динаміки релігійної ідентичності українців і присвячена дана стаття. Особливий акцент зроблено на православному конфесійному ландшафті та його динаміці в період з 2013 по 2023 роки. На основі аналізу тенденцій, статистичних і соціологічних даних автори статті розглядають ключові аспекти змін релігійної картини в Україні. Зосереджуючись на соціокультурних змінах у суспільстві, автори досліджують вплив цих факторів на формування релігійних переконань та практик вірян.

Автори прийшли до висновку, що релігійна ідентичність виконує важливу роль у житті як окремих осіб, так і суспільства в цілому, впливаючи на різні аспекти соціального, культурного та політичного життя. Релігійна ідентичність відіграє важливу роль у процесах формування національної самосвідомості та консолідації українського народу, сприяє формуванню почуття спільності та об'єднання, згуртування навколо спільних цінностей та традицій. Впродовж останнього десятиліття релігійна ідентичність українців змогла відобразити широкий спектр змін та тенденцій, які відбувалися у суспільстві. Сучасний релігійний ландшафт є результатом довготривалого процесу формування, який постійно знаходиться у стані зміни під впливом різних життєвих обставин. Однак кризи, конфлікти та війни прискорюють ці зміни, стимулюючи еволюцію релігійного досвіду та віровчення.

Ключові слова: релігія, релігійна ідентичність, Церква, російсько-українська війна, православ'я, Православна церква України.

Eduard Opnasiuk, Iryna Panchuk

DYNAMICS OF RELIGIOUS IDENTITY IN UKRAINE OVER THE LAST DECADE

In the context of the Russian-Ukrainian war, preserving national and cultural identity is the most crucial task for the Ukrainian state. Religious identity is a significant element of national identity and a tool for mobilizing the population. Analyzing changes in religious identity helps uncover and analyze cultural and social transformations in society, as well as their impact on people's perceptions and behaviors. The study of religious identity reveals its role in the emergence of conflicts and the potential to promote tolerance and interreligious dialogue. This article is dedicated to exploring the dynamics of religious identity among Ukrainians. Special emphasis is placed on the Orthodox confessional landscape and its dynamics during the period from 2013 to 2023. Based on the analysis of trends, statistical, and sociological data, the authors of the article examine key aspects of changes in the religious landscape in Ukraine. Focusing on political, social, and cultural changes in society, the authors explore the impact of these factors on the formation of religious beliefs and practices among the population.

The authors conclude that religious identity plays a crucial role in the lives of both individuals and society as a whole, influencing various aspects of social, cultural, and political life. Religious identity plays an important role in the processes of forming national consciousness and consolidating the Ukrainian people, contributing to the formation of a sense of community and unity around shared values and traditions. Over the past decade, the religious identity of Ukrainians has been able to reflect a wide range of changes and trends occurring in society. The contemporary religious landscape is the result of a long-term formation process that is constantly changing under the influence of various life circumstances. However, crises, conflicts, and wars accelerate these changes, stimulating the evolution of religious experience and doctrine.

Keywords: religion, religious identity, Church, Russian-Ukrainian war, Orthodoxy, Orthodox Church of Ukraine.

Упродовж останнього десятиліття Українська держава постала епіцентром значних історичних подій та політичних трансформацій: Революція Гідності, анексія Криму, спочатку воєнні дії на сході країни, а сьогодні широкомасштабне збройне вторгнення росії. Ці події суттєво вплинули на

соціокультурний ландшафт та релігійну ідентичність українського суспільства. Остання є певним соціальним конструктом, що акцентує на унікальній релігійній самобутності та є одним із найдієвіших факторів формування національної ідентичності. Попри те, що нині в Україні ми не подолали ще шляху остаточного утвердження української ідентичності, повномасштабна російська агресія значно активізувала прискорення ідентифікаційних процесів.

У сучасних умовах російсько-української війни питання збереження національно-культурної ідентичності стає одним із найбільш важливих для України. Вивчення змін релігійної ідентичності допомагає зрозуміти, які соціокультурні процеси відбуваються в суспільстві і як вони впливають на членів соціуму. Крім того, релігійна ідентичність може бути фактором конфліктів або, навпаки, сприяти толерантності та міжрелігійному діалогу. Відтак, аналіз динаміки релігійної ідентичності дозволяє ідентифікувати фактори, які стимулюють або стримують ці процеси.

Метою статті є дослідження особливостей змін релігійної ідентичності населення України протягом останніх десяти років, часу російсько-української війни. Задля її досягнення проаналізуємо фактори, що вплинули на еволюцію релігійної ідентичності в українському суспільстві впродовж вказаного періоду та їх вплив на соціокультурний ландшафт України.

Термін «ідентичність» є полідисциплінарним та може набувати різні значення, наприклад, «подібність», «тотожність», «рівнозначність», «самототожність», «інтегрованість», «самість». Сучасна гуманітаристика використовує це поняття на позначення взаємозв'язку індивіда з певною соціальною групою, спільнотою, статусом (національна ідентичність, релігійна ідентичність тощо).

У сучасному нестабільному суспільстві релігійна ідентичність є однією з ключових складових у формуванні та збереженні етнічної та національної самоідентифікації, активуючи процеси збереження особистої самототожності. Релігійна ідентичність як важлива форма соціальної самоідентифікації є інтегральним, поліструктурним і багаторівневим феноменом, який виявляється у різних формах та рівнях розвитку. Вона є особливою формою соціальної ідентичності, сутність якої розкривається через свідоме конструювання або опосередковане сприйняття релігійних уявлень, переконань, цінностей, релігійних ритуалів і обрядів, властивих конкретній релігійній спільноті. Сутність релігійної ідентичності визначається не тільки приналежністю до конфесії, а й є прямим відображенням певної системи світосприйняття [4, с. 37-38].

Релігійна ідентичність – це сукупність вірувань, цінностей, практик і сприйняття, які формуються в особистості внаслідок її релігійного досвіду, взаємодії з релігійною спільнотою та культурним середовищем. Це те, що визначає, як особа ідентифікує себе в релігійному контексті, її відношення до власної релігії, віри, духовних практик та спілкування з іншими в рамках релігійної спільноти. Релігійна ідентичність може впливати на різні аспекти життя людини, включаючи її моральність, погляди на світ, взаємодію з іншими людьми та її практичну поведінку.

О. Горкуша пропонує розрізняти релігійну, конфесійну та церковну ідентичності як наслідки відмінних способів і підходів до самовизначення – визнання себе належним віруючими мешканцями України [11, с. 40]. Релігійна ідентичність, на думку вченої, має світоглядний характер. Світоглядна функція релігії полягає в тому, що релігійні парадигми забезпечують свідомість віруючого додатковими параметрами – Бог, священне, духовні цінності тощо. Релігійна ідентичність постає як акт самовизначення особи перед обличчям Божественного [11, с. 41].

Конфесійна ідентичність, зазначає О. Горкуша, також має світоглядний характер, формується чи засвоюється в процесі соціалізації та пов'язана з тим, що особа сприймає/визнає певне конфесійне віровчення як адекватну модель світу, достовірну інтерпретацію дійсності. Особа, яка має конфесійну ідентичність, завдяки своїй належності до певної конфесії, визнає конфесійну інтерпретацію дійсності адекватною, поділяє конфесійний погляд на світ, послуговується конфесійно сформульованими моделями та алгоритмами у своїй життєдіяльності. Її світовідчуття та світорозуміння визначаються до певної міри конфесійними моделями та опосередковуються конфесійною інтерпретацією.

Церковна ідентичність – це вже вибір належності до певної групи одновірців, які водночас послуговуються конкретною інтерпретацією (історіографічною, ситуативною щодо подій і фактів), крізь призму якої певна особа готова сприймати поточні події дійсності. Безумовно, тут уже часто присутній політичний модус, адже церковна належність подеколи свідчить, що групова ідентичність визнається суб'єктивно [11, с. 41].

Таким чином, конфесійна та релігійна ідентичності є поняттями, які часто використовуються в контексті віри та релігії та ці поняття мають суттєві відмінності. Релігійна ідентичність відноситься

до особистого відчуття самого себе як прихильника певної релігії або дотримувача певних духовних переконань. Це внутрішнє світовідчуття особистості, яка ідентифікує себе з певними релігійними переконаннями, цінностями, ідеалами, обрядами тощо. Релігійна ідентичність може включати віру у певного бога або богів, слідування моральним принципам і правилам, участь у релігійних обрядах та практиках. Конфесійна ідентичність специфічно відноситься до приналежності до певної релігійної конфесії або церкви. Це зазвичай зовнішній аспект релігійної ідентичності, який відображає прив'язаність до певної організації або спільноти. Конфесійна ідентичність може включати відвідування певної церкви або молитовну групу, дотримання релігійних обрядів і норм, які визнаються в цій конфесії. Отже, основна різниця полягає в тому, що релігійна ідентичність виражає особисті вірування та духовні переконання, тоді як конфесійна ідентичність вказує на зовнішню приналежність до певної релігійної групи чи організації.

Події Революції Гідності продемонстрували той факт, що релігійна та конфесійна ідентичність є основою для єднання українського суспільства, адже саме релігійні переконання виступили тоді ключовим компонентом соціального руху, визначили його емоційну та моральну основу. Саме на Майдані виникла нова форма релігійної ідентичності, яка проявилася у спільності, підтримці та взаєморозумінні, як всередині, так і поза межами конфесій, у встановленні толерантних міжконфесійних відносин [11, с. 40].

Після Революції Гідності релігійна ідентичність українців продовжувала відображати різноманітність релігійних переконань і практик. Зокрема, зросла зацікавленість у формуванні нових релігійних об'єднань та пошуки альтернатив до традиційних релігійних установ. Водночас, тривала динаміка міжрелігійних відносин, яка відображала різноманіття світоглядів та практик, що існували у суспільстві.

У 2017–2018 рр. українська влада активізувала дії, спрямовані на канонічну легітимізацію національної Церкви, результатом чого стало створення в грудні 2018 р. шляхом об'єднання УПЦ КП та УАПЦ нової церковної структури – Православної Церкви України (ПЦУ). В січні 2019 р. Вселенський патріарх Варфоломій I вручив новообраному предстоятелю ПЦУ Митрополиту Епіфанію і тодішньому Президентові України П. Порошенку Патріарший і Синодальний Томос надання автокефального церковного устрою Православній Церкві в Україні.

Процес формування ПЦУ спочатку мав внутрішньоцерковний характер, оскільки він був пов'язаний лише з вірянами відповідних церковних об'єднань. Однак цей процес здобув широку громадську увагу через його очевидний зв'язок із суспільною боротьбою за стратегічні напрямки України, що отримала значний поштовх після подій Революції Гідності. Тому і реакція на цей процес була неоднозначною. Зокрема, за даними опитування, проведеного фондом «Демократичні ініціативи» в травні 2018 р., ідею створення помісної автокефальної православної Церкви підтримувало близько третини населення, тоді як близько 1/5 частини не підтримувало, решта ж або не визначилася в цьому питанні, або їй було байдуже. Тобто для значної частини населення ця ініціатива лишалася неприйнятною, при цьому ставлення відрізнялося в різних регіонах України. А саме, рівень негативу був помітно більшим в Східному та Південному регіонах – відповідно 28% та 24%, на відміну від 12% у Західному та 18% у Центральному регіонах. Також значно гірше до процесу утворення нової Церкви ставилися віряни УПЦ МП. Серед них підтримували цей процес 24%, а не підтримували – 39% [9, с. 259].

Загалом, ставлення українців до отримання Томосу про автокефалію Української Православної Церкви було досить різноманітним і залежало від різних факторів, таких як релігійні переконання, політичні погляди, регіональні особливості та інше. Для багатьох українців отримання Томосу стало символом духовної незалежності та підтримки української державності. Вони вважали це історичним досягненням, яке закріплює суверенітет України в духовній сфері та підтверджує її автентичність як нації. Проте була і частина суспільства, яка дивилася на отримання Томосу з певними амбівалентними почуттями. Деякі громадяни, зокрема прихильники РПЦ, вважали це подією неприйнятною і сприймали її як порушення традиційного канонічного порядку.

Після отримання Томосу відбулися значні зміни в релігійній ідентичності українців, які вплинули на їхню самосвідомість, релігійні практики та сприйняття суспільства. Зокрема, можемо відзначити наступні зміни: по-перше, зміцнення національної самосвідомості, адже для багатьох українців Томос став символом духовної незалежності та визнанням української державності, що сприяло підсиленню національної свідомості та підтримці української ідентичності серед віруючих. По-друге,

отримання автокефалії призвело до розриву з Московським патріархатом і створення самостійної Православної Церкви в Україні. Це спричинило появу нових релігійних інституцій та спільнот, а також перегляд релігійних поглядів та практик серед віруючих. По-третє, отримання Томосу сприяло активізації української православної традиції та культури. Це проявилось у відродженні історичних обрядів, молитов та обрядовості, які були втрачені або пригнічені протягом попередніх років.

Таким чином, у 2019 р. замість УПЦ КП, УАПЦ, УПЦ МП українці отримали дихотомію у вигляді ПЦУ та УПЦ МП, доповнену мережею інших православних церков. Інституційна мережа цих двох православних юрисдикцій становила понад 50% від усієї релігійної мережі України. Незважаючи на відчутну перевагу за кількістю релігійних громад, УПЦ МП серйозно поступалася ПЦУ за кількістю вірян.

Водночас розпочата росією війна проти України розставила нові акценти у сфері комунікацій релігій між собою та суспільством загалом, загострила роками наявні проблеми у релігійній сфері Української держави, але разом із тим створила нові перспективи для Церков, переконливо довела, що нині неможливо жити інтересами лише власної громади, конфесії. На персональному, спільнотному рівнях релігія вільно чи невольно, прямо чи опосередковано включена до міжкультурної, міжнародної, міждержавної комунікації, постійно веде бесіду з навколишнім світом, іншими духовними традиціями, віросповідними вподобаннями. Цей діалог виходить за межі відносин всередині Церков, міжконфесійних інтересів, а тим більше – за межі однієї країни. При всій зосередженості на проблемах всередині конфесій, Церкви вимушені відмовлятися від політики ізоляціонізму, шукати таку модель взаємин з «іновірними» та «інославними», яка б відповідала власному віровченню та викликам часу [12, с. 180].

Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 р. чітко продемонструвало позиції ПЦУ та УПЦ МП. ПЦУ одразу категорично засудила російське вторгнення, виступила за негайне відновлення територіальної цілісності Української держави, долучилася до процесу забезпечення підтримки України на міжнародній арені, виявилася активним учасником кампанії з надання гуманітарної допомоги потерпілим громадянам, внутрішньо переміщеним особам, ЗСУ.

Натомість, офіційні заяви УПЦ МП містили заклики до миру, проте саму війну називали «братовбивчим протистоянням», «громадянським конфліктом», «розбратом та ворожнечею». Наприклад, 24 лютого з'явилось звернення митрополита Онуфрія, де він засудив агресора та закликав до молитви за Україну: «Відстоюючи суверенітет та цілісність України, ми звертаємось також до Президента Росії та просимо негайно припинити братовбивчу війну. Український і російський народи вийшли із Дніпровської купелі хрещення і війна між цими народами це повторення Каїнового гріха, який по заздрості убив свого рідного брата» [6]. 28 лютого відбувся синод УПЦ МП, який зробив звернення з приводу війни. У ньому було зазначено наступне «Від імені багатомільйонної пастви Української Православної Церкви, просимо Вас (мається на увазі президенти двох країн) зробити все можливе, щоб покласти край гріху збройного протистояння двох наших братніх народів і почати переговорний процес. Ця жахлива війна вже завдала важкого удару взаєминам між українським та російським народами. Якщо кровопролиття не буде негайно припинено, прірва між нашими народами може залишитися навічно» [6].

Попри воєнну агресію релігійна мережа в Україні продовжила свою роботу в легітимних рамках та активно розвивається як кількісно, так і якісно, демонструючи стійкість та віру в майбутнє. Так, на початок 2023 р. в Україні діяло 36 594 релігійних організацій (кількість зазначено без урахування релігійних організацій окупованого Криму та вичерпних даних з інших тимчасово окупованих територій України) [2, с.6].

У релігійному просторі України спостерігається не лише вплив православ'я. У ньому співіснують послідовники найрізноманітніших віросповідань – християни, мусульмани, буддисти, індуїсти, адепти новітніх релігійних рухів та ін. Майже 97 % наявних конфесійних структур належить до християнської традиції. Так, на Заході країни католицькі конфесії проявили себе як суб'єкти релігійного життя, що активно адаптуються до сучасних викликів. Греко-католицька церква утверджує свою позицію як найбільша східно-католицька громада, яка репрезентує інтелектуальний та динамічний напрям у світовому релігійному контексті.

Українські протестанти, у відповідь на виклики, пов'язані з масовою міграцією внаслідок російсько-української війни, активно залучаються до благодійної та гуманітарної діяльності в Європі. Війна стимулювала інші релігійні групи переглянути своє ставлення до сучасних реалій. Юдейська

та мусульманська спільноти виражають свою підтримку Україні як державі, що відображає спільний інтерес у збереженні миру та стабільності.

У цілому, війна зумовила кілька важливих тенденцій у конфесійному середовищі України. Насамперед, релігійні організації разом з органами влади, благодійними об'єднаннями та волонтерськими рухами стали активними учасниками гуманітарного фронту і активно долучились до вирішення нагальних проблем, що стосуються налагодження життєдіяльності суспільства в умовах війни.

Також відчутно набув динаміки процес зміни релігійними громадами юрисдикційної належності. Практично в усіх областях України спостерігається вихід парафій із підпорядкування УПЦ МП. Так, із 15 грудня 2018 р. 1465 релігійних громад та монастирів заявили про перехід із УПЦ МП до ПЦУ (станом на 14 червня 2023 р.). І якщо на середину травня 2022 р. проросійську церкву полишили понад 200 парафій у 15 регіонах та столиці, то вже через місяць ця цифра зростає – своє підпорядкування змінили 600 релігійних громад. А в січні 2023 р. митрополит Епіфаній наголосив, що до церкви, яку він очолює, з часу отримання Томосу долучилося близько 1700 парафій УПЦ МП [2, с. 8-9].

Водночас, під час війни поглибилась внутрішня криза УПЦ МП: серед священнослужителів УПЦ МП сформувалася значна опозиція, яка не підтримує визначеного промосковським керівництвом офіційного курсу, та виступають за незалежність від РПЦ.

Щодо самих українців, то більшість населення, як свідчать дані соціологічних досліджень виступає за докорінні зміни у діяльності УПЦ МП. Так, за результатами опитування, проведеного у березні 2022 р. соціологічною групою «Рейтинг», ідею розриву зв'язків УПЦ з РПЦ підтримали 63% респондентів, не підтримали лише 10%. Серед прихожан УПЦ московського патріархату також більше половини респондентів підтримали розірвання зв'язків з РПЦ, лише 13% з них проти розриву [8].

У серпні 2022 р. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова та «Демократичні ініціативи» провели спільне опитування щодо ролі УПЦ МП у війні. Більше половини опитаних (51,8%) відповіли, що діяльність цієї церкви сприяє російській агресії, 37,1% – було важко відповісти однозначно [7].

Результати опитування, яке провів КМІС 4 – 27 грудня 2022 р., засвідчили, що ідею заборони УПЦ МП на законодавчому рівні підтримали 54% українців. Ще 24% виступали за державний нагляд, а 12% – за невтручання. У всіх регіонах України більшість населення виступили за проактивну позицію держави в питанні діяльності УПЦ МП. Серед російськомовних українців підтримка проактивної позиції влади щодо УПЦ МП, хоч і дещо нижча, але також істотна – 68%. 44% російськомовних українців виступають за повну заборону цієї церкви [5].

Опитування, проведене КМІС 26 травня – 5 червня 2023 р., показало, що вже більше двох третин українців хочуть заборони УПЦ МП (66%). Поменшало тих, хто виступає за державний нагляд (19%) і за політику невтручання (6%). [1].

Таким чином, повномасштабна війна росії проти України засвідчила, що незмінний статус УПЦ МП – серйозна загроза для національної безпеки Української держави. Тому в парламенті України зареєстровано кілька законопроектів, у яких пропонується припинення діяльності УПЦ МП. Так, у березні на розгляд профільних комітетів Верховної Ради України були подані два проекти законів, які стосувалися заборони діяльності УПЦ МП в Україні. Реакцію самої УПЦ МП на ці законопроекти озвучив голова юридичного відділу УПЦ МП протоієрей О. Бахов: «Попри те, що посадовці заявляли, що виконують відповідні контртерористичні заходи щодо виявлення неблагонадійних елементів, ми бачимо, що відбувається боротьба не проти окремих осіб, які порушують закон, а проти релігійної структури, проти церкви... влада заганяє церкву у підпілля» [5].

1 грудня 2022 р. Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Як йдеться у документі, Рада нацбезпеки ухвалила рішення з метою забезпечення духовної незалежності, недопущення розколу в суспільстві за релігійною ознакою, сприяння консолідації українського суспільства та захисту національних інтересів [10].

19 січня 2023 р. в ВРУ було зареєстровано урядовий проект закону № 8371, яким передбачено унеможливлення діяльності в Україні релігійних організацій, керівний центр яких знаходиться за межами України в державі, яка здійснює збройну агресію проти нашої держави.

Нарешті, 9 жовтня 2023 р. ВР у першому читанні ухвалила законопроект щодо заборони діяльності релігійних громад, які пов'язані з росією та московським патріархатом зокрема (за це рішення

проголосувало 267 депутатів (за мінімально необхідних 226). Однак, зазначимо, що це ще не останній крок до остаточної заборони УПЦ МП. Складність цього процесу полягає у тому, що УПЦ – це релігійна організація, а не юридична установа, а тому заборонити її всю у «судовому порядку» неможливо. Таким чином, процес заборони буде починатися з того, що державна служба етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) має встановити факт причетності певної релігійної організації до росії, зокрема, йдеться про наявність так званого «центру» на території рф. Після цього, служба має видати припис церкві для «виправлення ситуації». І якщо після цього, змін не відбудеться – ДЕСС має подати позов на цю юридичну особу. І вже у судовому порядку має бути ухвалене рішення про заборону. А тому у перспективі, необхідно буде подавати окремі позови проти тисяч окремих «одиниць». Зокрема, головної Київської митрополії, єпархій (понад 50 одиниць) та окремих парафій (тисячі). Загальна кількість юридичних осіб, проти яких мають бути подані позови – близько 9 тисяч [3].

5 березня 2024 р. Комітет ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики ухвалив до другого читання законопроект про заборону УПЦ МП. Наразі законопроект № 8371 розширили на 1200 правок і перетворили на проект Закону України «Про захист національної й громадської безпеки, прав і свобод людини у сфері діяльності релігійних організацій».

Висновки. Релігійна ідентичність відіграє важливу роль у процесах формування національної самосвідомості та консолідації українського народу, сприяє формуванню почуття спільності та об'єднання, згуртування навколо спільних цінностей та традицій. Як показав час, релігійна ідентичність сучасного українця може бути сформована різними чинниками, включаючи сімейні традиції, культурні тенденції, освіту, а також історичні та політичні події. Сучасний релігійний ландшафт є результатом довготривалого процесу формування, який постійно знаходиться у стані зміни під впливом життєвих обставин. Однак кризи, конфлікти та війни прискорюють ці зміни, стимулюючи еволюцію релігійного досвіду та віровчення. Релігійна ідентичність сучасного українця проявляється у різноманітності, незавершеності, амбівалентності та багатстві в релігійних переконаннях та практиках, де християнська традиція переплітається з іншими впливами, а також відбувається процес детрадиціоналізації релігійних ідей та практик.

Впродовж останнього десятиліття релігійна ідентичність українців змогла відобразити широкий спектр змін та тенденцій, які відбувалися у суспільстві. Зокрема, можемо відзначити наступні зміни. По-перше, підвищений інтерес до національних релігійних традицій. З посиленням національної самосвідомості внаслідок Революції Гідності та російської агресії збільшився інтерес до національних релігійних традицій, таких як православ'я, але з акцентом на українську ідентичність та незалежність від зовнішнього впливу. По-друге, відбулись зміни в укладі церковного життя. Внаслідок подій 2018 року, пов'язаних з автокефалією Помісної Православної Церкви України, були відмічені значні зміни в українському православ'ї. Це мало великий вплив на релігійну ідентичність українців, оскільки деякі пересічні віряни переходили з однієї церкви до іншої залежно від своїх політичних, етнічних та ідентичних переконань. По-третє, зміни у сприйнятті релігійних лідерів та інституцій, а також активізація міжрелігійного діалогу та співпраці в різних сферах життя.

Література:

1. *Дві третини українців вважають, що УПЦ (МП) треба повністю заборонити* – КМІС. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-upc-mp-treba-zaboronyty-opytuvannya/32460337.html>
2. *Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України: аналіт. доп.* / за ред. С. І. Здіорука. Київ: НІСД, 2023. 36 с.
3. *Заборона УПЦ МП в Україні: законопроект ухвалено, що далі?* Режим доступу: <https://visitukraine.today/uk/blog/2776/banning-the-uoc-mp-in-ukraine-the-bill-has-been-passed-whats-next>
4. Калач В. *Форми та рівні релігійної ідентичності: теоретико-методологічний аналіз. Українська полієтнічна* (15). 2018. С. 31–40.
5. *КМІС: Більшість українців – за заборону УПЦ (МП)*. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64112628>
6. Кралюк П. *Війна і церква: УПЦ (МП) й далі перебуває в полоні «руського мира»?* Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/upts-onufriy-rpts-kyrylo-viyna/31827275.html>
7. Кулагіна-Стадніченко Г. *Міжправославні взаємовідносини в контексті війни росії проти України*. Режим доступу: <https://www.pic.com.ua/mizhpravoslavni-vzaiemovidnosyny-v-konteksti-vijny-rosii-proty-ukrainy.html>
8. *Оцінка ситуації в Україні (8-9 березня 2022)*. Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/osenka_situacii_v_ukraine_8-9_marta_2022.html
9. Паращевін М. *Сприйняття населенням України створення нової православної церкви, в: Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Київ: Інститут соціології НАН України. Випуск 6 (20). 2019. С. 256–268.

10. Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій). Режим доступу: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5935.html>

11. Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст / За ред. професорів А. Колодного, Л. Филипович, А. Арістової. Київ: УАР, 2021. 348с.

12. Филипович Л., Владиченко Л. Місце і роль України в геополітичному переформатуванні світу: релігійно-навчі аспекти. *Мультиверсум*. 2022. Випуск 2 (176). Том 1. С. 169-185.